

**SPÓR O ZBIORY
MUZEUM BRYTYJSKIEGO**
jako trudny przypadek w prawie

moim Rodzicom i Siostrze

BIBLIOTEKA PRAWA
OCHRONY ZABYTKÓW

Redaktorzy serii
KATARZYNA ZALASIŃSKA
KAMIL ZEIDLER

Agnieszka Plata

SPÓR O ZBIORY MUZEUM BRYTYJSKIEGO

jako trudny przypadek w prawie

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego – Narodowy Instytut Dziedzictwa
Gdańsk – Warszawa 2024

Stan prawny na dzień: 21 marca 2024 r.

Recenzenci

Prof. dr hab. Stanisław Waltoś
Prof. dr hab. Dorota Folga-Januszewska
Prof. dr hab. Anna Gerecka-Żotyńska

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Jan Rutka

Na okładce

Rzeźba z zespołu Marmurów Partenonskich ze zbiorów Muzeum Brytyjskiego,
prawdopodobnie przedstawiająca Demeter i Persefonę,
nr kat. obiektu: 1816,0610.94, fot. Agnieszka Plata

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Wszystkie zamieszczone w książce zdjęcia pochodzą ze zbiorów Autorki.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2024
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-660-9 (WUG)
ISBN 978-83-68253-00-9 (NID)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział 1	
Restytucja dóbr kultury	27
Wprowadzenie	27
1.1. Podstawowe zagadnienia terminologiczne	28
1.1.1. Dobro kultury	28
1.1.2. Restytucja i zwrot	41
1.1.3. Roszczenie restytucyjne	47
1.1.4. Inne pojęcia	49
1.2. Etiologia sporów restytucyjnych	54
1.3. Prawne i instytucjonalne narzędzia rozwiązywania sporów dotyczących dóbr kultury	62
1.3.1. Postępowanie przed sądem krajowym	63
1.3.2. Postępowanie przed międzynarodowym organem sądowym	67
1.3.3. Alternatywne metody rozwiązywania sporów	71
1.3.3.1. Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation	72
1.3.3.2. Arbitraż	75
1.3.3.3. Mediacje	76
1.3.3.4. Inne	78
1.3.4. Dyplomacja kulturalna	79
1.4. Restytucja dóbr kultury jako <i>hard case</i>	80
Podsumowanie	86
Rozdział 2	
Teoria argumentacji w sporach restytucyjnych	89
Wprowadzenie	89
2.1. Spór restytucyjny z perspektywy teorii dyskursu argumentacyjnego	90

2.2. Internacjonalizm i nacjonalizm kulturowy	95
2.3. Katalog argumentów restytucyjnych	99
2.3.1. Argument ze sprawiedliwości	101
2.3.2. Argumenty wynikające z ochrony prawnej	106
2.3.2.1. Argument z prawa własności	106
2.3.2.2. Argument z nabycia w dobrej wierze	112
2.3.2.3. Argument z nielegalnego wywiezienia	116
2.3.2.4. Argument z przedawnienia	117
2.3.2.5. Argument z zasiedzenia	120
2.3.2.6. Argument ze znalezienia	122
2.3.2.7. Argument z poczynionych nakładów	125
2.3.2.8. Argument z posiadania	126
2.3.2.9. Argument z zobowiązania	128
2.3.2.10. Argument ze wzajemności	129
2.3.2.11. Argument z ustawowego zakazu deakcesji	131
2.3.3. Argumenty wynikające z więzi z dobrami kultury	136
2.3.3.1. Argument z miejsca powstania	136
2.3.3.2. Argument z miejsca przeznaczenia	137
2.3.3.3. Argument z przynależności narodowej	138
2.3.3.4. Argument z przynależności kulturowej	143
2.3.3.5. Argument z przynależności historycznej	146
2.3.3.6. Argument z przynależności terytorialnej	148
2.3.3.7. Argument z przynależności osobistej	149
2.3.3.8. Argument z uniwersalnego dziedzictwa ludzkości	152
2.3.4. Argumenty wynikające z okoliczności historycznych	155
2.3.4.1. Argument z prawa tępu	155
2.3.4.2. Argument z losów dziejowych	159
2.3.4.3. Argument z upływu czasu	160
2.3.4.4. Argument z konsekwencji	161
2.3.5. Argumenty wynikające z ochrony dóbr kultury i opieki nad dobrami kultury	162
2.3.5.1. Argument ze społecznej użyteczności	163
2.3.5.2. Argument z najbezpieczniejszego miejsca	165
Podsumowanie	170
Rozdział 3	
Historia i regulacje prawne dotyczące zbiorów Muzeum Brytyjskiego	173
Wprowadzenie	173
3.1. Muzeum Brytyjskie – historia instytucji	174
3.2. Okoliczności nabywania zbiorów przez Muzeum Brytyjskie	180
3.2.1. Dobra kultury nabyte w związku z polityką kolonialną imperium brytyjskiego	181

3.2.2. Dobra kultury nabyte w związku z rozwojem nauk i działalnością badaczy	189
3.2.3. Dobra kultury przemieszczone w wyniku działań wojennych	191
3.2.4. Dobra kultury pochodzące z nazistowskich grabieży (1933–1945)	192
3.2.5. Inne	193
3.3. Muzeum Brytyjskie jako muzeum uniwersalne	194
3.4. Brytyjskie regulacje prawne dotyczące Muzeum Brytyjskiego	197
3.4.1. British Museum Act 1963	197
3.4.2. The British Museum: Governance Principles and Procedures	202
3.4.3. The British Museum Policy: De-accession of objects from the collection	204
3.4.4. Inne	207
3.5. Regulacje dotyczące restytucji dóbr kultury w brytyjskim systemie prawnym	211
3.5.1. Restitution and Repatriation: A Practical Guide for Museums in England	211
3.5.2. Regulacje prawne dotyczące restytucji dóbr kultury pochodzących z nazistowskich grabieży (1933–1945)	220
3.5.3. Inne regulacje i działania	228
3.6. Brexit a ochrona dóbr kultury	231
Podsumowanie	236
Rozdział 4	
Ujęcie argumentacyjne sporów restytucyjnych dotyczących zbiorów Muzeum Brytyjskiego	
	239
Wprowadzenie	239
4.1. Spory o zwrot dóbr kultury nabytych w związku z polityką kolonialną imperium brytyjskiego	240
4.1.1. Brązy z Beninu	240
4.1.1.1. Charakterystyka dóbr kultury	240
4.1.1.2. Okoliczności włączenia dóbr kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	243
4.1.1.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	247
4.1.1.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	252
4.1.2. Skarb z Magdali	258
4.1.2.1. Charakterystyka dóbr kultury	258
4.1.2.2. Okoliczności włączenia dóbr kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	259
4.1.2.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	261
4.1.2.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	265

4.1.3. Posągi (<i>moai</i>) z Rapa Nui	267
4.1.3.1. Charakterystyka dóbr kultury	267
4.1.3.2. Okoliczności włączenia dóbr kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	271
4.1.3.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	271
4.1.3.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	273
4.1.4. Aborygeńska tarcza z Australii	275
4.1.4.1. Charakterystyka dobra kultury	275
4.1.4.2. Okoliczności włączenia dobra kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	277
4.1.4.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	278
4.1.4.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	283
4.1.5. Kamień z Rosetty	284
4.1.5.1. Charakterystyka dobra kultury	284
4.1.5.2. Okoliczności włączenia dobra kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	287
4.1.5.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	289
4.1.5.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	294
4.2. Spory o zwrot dóbr kultury nabytych w związku z rozwojem nauk i działalnością badaczy	298
4.2.1. Marmury Partenonskie	298
4.2.1.1. Charakterystyka dóbr kultury	298
4.2.1.2. Okoliczności włączenia dóbr kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	301
4.2.1.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	305
4.2.1.4. Wnioski i ocena sporu	317
4.2.2. Dobra kultury z Dunhuang (kolekcja Aurela Steina)	321
4.2.2.1. Charakterystyka dóbr kultury	321
4.2.2.2. Okoliczności włączenia dóbr kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	322
4.2.2.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	324
4.2.2.4. Wnioski i ocena sporu	328
4.2.3. Fragment brody Wielkiego Sfinksa	329
4.2.3.1. Charakterystyka dobra kultury	329
4.2.3.2. Okoliczności włączenia dobra kultury do zbiorów Muzeum Brytyjskiego	332

4.2.3.3. Przebieg sporu restytucyjnego wraz z przykładami argumentów restytucyjnych	335
4.2.3.4. Wnioski i ocena sporu restytucyjnego	337
4.3. Spory o dobra kultury pochodzące z nazistowskich grabieży (1933–1945) na przykładzie spraw rozstrzygniętych przez Spoliation Advisory Panel	338
4.3.1. Cztery rysunki z kolekcji Artura Feldmanna	339
4.3.2. Porcelanowy talerz z kolekcji Heinricha Rothbergera	342
4.3.3. Czternaście zegarów i zegarków z kolekcji Idy Netter	345
4.3.4. Wnioski	349
Podsumowanie	350
Wnioski	353
Źródła prawa	361
Prawo międzynarodowe	361
Prawo Unii Europejskiej	363
Prawo brytyjskie	363
Prawo amerykańskie	365
Prawo francuskie	365
Prawo niemieckie	365
Prawo polskie	365
Regulamin i standardy Muzeum Brytyjskiego	366
Akty Spoliation Advisory Panel oraz National Museum Directors' Council	367
Inne dokumenty międzynarodowe	367
Literatura	369